

חגיגה לייקים

ארגון יוצאי מרכז אירופה
מציג: מילון בן יהודה
שטראסה

ארגון יוצאי מרכז אירופה השיק באחרונה את מילון "בן יהודה שטראסה", המאגד בתוכו כ-900 ערך כים, אמרות, פתגמים, תקנות, קללות ותשבחות שנאספו בשנים האחרונות מהקהילה הייקית בישראל.

כל אחד מאתנו מנקה את חלונות הרכב עם ה"ווישר"; כל אחד היה רוצה לעשות "שלאפשוטונדה" מדי צהריים; וזוגות רבים חגגו את אהבתם בצומה. "הייקית המדוברת", הלא היא "הגרמנית תוצרת הארץ", היא שפה שאותה הנחילו עולי מרכז אירופה ושחילחלה לתחומים רבים של העברית המדוברת. "מילון בן יהודה שטראסה" מנציח רבים מהביטויים, המינוחים ואפילו הקללות "הייקיות" שהשתרשו בשפה העברית.

המילון מספר את סיפורם של הייקים בארץ ישראל מזווית מרע-ננת ומשעשעת. לא רק בעלי שור-שים ייקיים ימצא עניין במילון זה, אלא גם כל מי שמתעניין בשפה העברית, בתולדות ארץ ישראל במאה ה-20 ובהקשרים תרבותיים-לשוניים.

"מילון בן יהודה שטראסה" הוא תוצר של פרויקט קהילתי ייחודי שיוזם ארגון יוצאי מרכז אירופה - ארגון צאצאי הייקים בישראל. בפרויקט נאספו מעל 1,000 מילים וביטויים והשתתפו בו רבים מבני קהילת הייקים. האוסף הלשוני נערך כאלבום מעוצב והוא מלווה בפרסומות נוסטלגיות שיצרו טובי המעצבים של שנות ה-30 ושפורסמו אז ביריעון התאחדות עולי מרכז אירופה שברבות הימים הפך לאר-גון הצאצאים.

המילון, בעריכתה של נורית כרמל, יצא לאור בהוצאת אר-גון יוצאי מרכז אירופה, המוזיאון ליהדות דוברת גרמנית - מרכז מורשת הייקים בתפן, "יריעות ספרים", ובתמיכת משפחת המבורגה. דבורה הברפלד, מנהלת ארגון יוצאי מרכז אירופה: "המילון הוא יצירה קהילתית מקורית ששותפים בה ותיקים - יקים 'מקוריים' שעלו בשנות ה-30 וצאצאים רבים שכבר נולדו וגדלו בישראל אך השפה והתרבות הייקית הן חלק בלתי נפרד מזהותם הישראלית, כמו גם מהמרחב הלשוני הישראלי כולו". מחיר המילון - אלבום מהודר בכריכה קשה - הוא 148 שקלים.

מדברת מהלב

ספרה החדש של אתי בורשטיין, "מדבר מהלב", כתוב מנקודת מבט גברית - של קשיש החולה במחלת האלצהיימר ■ גם ספרה הראשון נכתב בגוף ראשון זכר ■ בורשטיין: "אין הבדל בין חשיבה של גבר לחשיבה של אישה"

אתי בורשטיין. אתה לא בוחר את צורת החיים שלך"

נראה טבעי

זהו ספרה השלישי של בורשטיין, לאחר "אלונים" (1998) ו"הדורה רוחה" (2010). "כתבתי את הספר לאחר שליוויתי את חמי, שלו גם הקדשתי את הספר, לאורך מחלתו", מספרת בורשטיין. "מאוד הזדהיתי עם מה שקרה לו, עם השיכחה, עם הכעס, עם הזיכרונות שלו, ורציתי להוסיף לכל זה את הדיבור עם אלוהים, שאמנם לא היה את זה אצל חמי, אבל לי יש".

אין זהות מוחלטת בין הספר, גיבור הספר, לבין חמיה של בורשטיין. "כמו שטיין, חמי עלה מליטא לאחר שאיבד את כל משפחתו בשואה, אבל שאר הפרטים בדויים לחלוטין", היא אומרת.

כאמור, עולם הספרות כלל לא זר לבורשטיין. פרט לשני הספרים שהוציאה, היא ניהלה עד לפני כמה שנים חברה להוצאת סיפורי חיים שהייתה בבעלותה, ולפי ני כן הייתה ראש ענף שירות בחיל האוויר. כיום היא מתנדבת עם ניצולי שואה ואחראית על העלאת סיפורי חייהם על כתב למען הדורות הבאים. כאמור, היא מתגוררת באלפי מנשה, נשואה לאיש מחשבים וסבתא לשני נכדים.

מתי התחלת לכתוב?

"עוד בצבא, אבל לא כתיבה ספרותית. במשך תקופה מסוימת עסקתי בדבורות, ובין השאר כתבתי נאומים לכל מיני קצינים בכירים. רק בשנת '98 התחלתי לכתוב ממש, או יצא הספר הראשון שלי, 'אלונים'. לא יודעת למה בכלל התחלתי, אני חושבת שבעיקר רציתי להעביר מסר לגבי ההומוסקסואליות".

גם את "אלונים", אגב, כתבה בורשטיין מנקודת מבט של גבר, ולא סתם גבר אלא אף הומוסקסואל. הרעיון לספר נולד אצלה עוד כששירתה בצבא קבע. "שירתו תחתתי חיילים רבים, וחלקם היו הומואים", היא מספרת. "זו הייתה תקופה שאסור היה לדבר על זה. היום יש יותר פתיחות בעניין. זיהיתי אצלם המון סבל וקושי ונורא התחברתי לזה. רציתי להעביר בספר את המסר שאין פה בעצם בחירה, אתה לא בוחר את צורת החיים שלך".

לא היה לך קושי מיוחד לכתוב מנקודת מבט גברית?

"למה זה כל כך מוזר? זה נראה לי מאוד הגיוני. יש לי חמישה אחים, ואני הבת היחידה. למדתי בתיכון במג"מ בה כולם היו בנים, וגם במסגרת העבודה שלי בצבא הייתי מוקפת גברים. אז אולי משם קל לי יותר לכ-תוב מנקודת מבט של גבר. אפילו לא הקדשתי מחשבה מיוחדת לכך שאני כותבת בלשון גברית, זה פשוט נראה לי טבעי. הרי אין הבדל בין חשיבה של גבר לחשיבה של אישה, יש הבדל בין חשיבה של אנשים. חשיבה היא חשיבה, זה ששמו את הנשים במקום מסוים לא אומר כלום".

מרבית הסופרות בישראל ובעולם יעדיפו לכתוב את ספריהן מנקודת מבט של אישה - הגיוני. יותר קל לני-שים להתחבר לצד הנשי שלהן ולשפוך את אשר על ליבן על הדף הלבן או הצג המהבהב. אך במקרה של אתי בורשטיין (57) מאלפי מנשה הרבר שונה. ספרה השלישי, "מדבר מהלב", שיצא בימים אלה בהוצאת "ספרי חממה" של סטימצקי, הוא קשיש החולה במחלת האלצהיימר.

עקב מחלתו, גיבור הספר, שמואל שטיין, אינו יודע רוב הזמן היכן הוא נמצא ומי הם כל אותם זרים לכאורה הסובבים אותו. לכן הוא פונה בלית ברירה לאלוהים, ומקיים עימו דיונים בתקווה שזה יעזור לו להבין את מצבו. סיפור העלילה מתחלק בין ההווה הבדיוני המתאר את מצבו הטראגי הנוכחי של שטיין, שבעקבות מחלתו הופך למבולבל ומתקשה להבין מה קורה סביבו, לבין תיאור השתלשלות האירועים השור-נים בחייו.

שטיין הוא איש אשכולות שעלה לארץ בתור חלוץ, עזר לפליטים שברחו מהתופת הנאצית להסתגל אל המדינה ולאחר מלחמת העצמאות גם פעל יחד עם אשתו להקמת קיבוץ אפעל. האירועים השונים בחייו כור-ללים בין השאר את אובדן משפחתו בשואה, הולדת ילדיו, עבודתו כגונר בהסתדרות וכ-מובן הזוגיות הממושכת עם אשתו. כל אלה הפכו אותו למי שהוא, לטוב ולרע. כיום, מבעד לערפל המחלה, הוא מנסה שוב ושוב להבין להיכן נעלמו אותם חיים, והאם באמת עשה ככל יכולתו למען עצמו ולמען יקיריו.

זהו סיפור מרגש הפרש בפני הקורא דיוקן חיים מעניין ונוגע ללב. הוא נבנה לאטו בעזרת שילוב של זיכרונות ורסיסים המשרשטים את סיפורו האישי של הגיבור, אשר מוצא עצמו משווע לסוף, ומגלה יחד עם הקורא את כל מה שחשב ששכח.

"למה אתה מקשה עליי?", שואל שטיין את אלוהים. "מאיפה אני יודע אם הם יודעים או לא? א מענטש טראכט און גאט לאכט... אדם ממציא דברים ואתה צוחק... אתה מדבר איתם, לא? כך הם אומרים הר-בנים האלה... הם מדברים איתך ויודעים מה אתה רוצה, ומה אתה לא רוצה... הם טוענים שדרכם אתה מעביר אלינו מסרים... אתה יודע כמה אנשים הולכים לש-מוע את הדברים שלהם? כמה אנשים הולכים להתייעץ איתם? אז אולי הם באמת מדברים איתך...".

ושטיין אפילו זוכה לתשובה: "תשמע טוב, שטיין, פעם אחת בלבד דיברתי עם בן אנוש, משה בן עמרם ויובכה, וזה היה מזמן. פקדתי עליו להוציא את בני יש-ראל ממצרים, ונתתי לו עשרה דברים, וזהו. רק עשרה דברים. ארבעים ימים לקח לו להבין את הכללים האלה, ולבסוף הוא הבין".

ליה לאופר // lihi-l@yedioth.co.il

"כתבתי את הספר לאחר שליוויתי את חמי לאורך מחלתו. מאוד הזדהיתי עם מה שקרה לו, עם השיכחה, עם הכעס, עם הזיכרונות שלו, ורציתי להוסיף לכל זה את הדיבור עם אלוהים, שאמנם לא היה את זה אצל חמי, אבל לי יש"